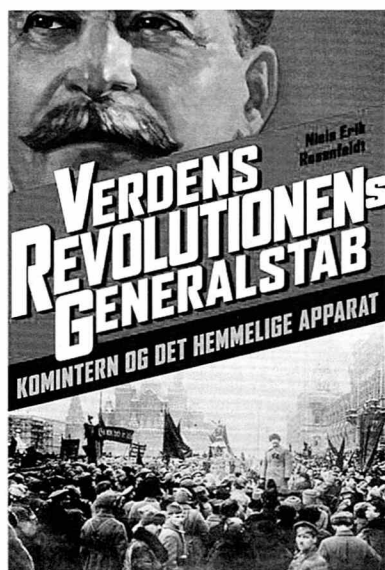


FRA KOLD KOMMUNISME

ANMELDELSE AF
MORTEN THING



Niels Erik Rosenfeldt:
**Verdensrevolutionens
generalstab.
Komintern og det hemmelige
apparat.**

Gads forlag, 432 s., 349 kr.

Kort efter hinanden udgav Gads forlag i foråret to tunge bøger, som fokuserer på de koldere egne af det tyvende århundredes politiske historie: Kominterns hemmelige apparat og Danmark i den kolde krig. Fælles for bøgerne er, at de begge fokuserer på et skel mellem varm og kold krig, en skelnen som er meget ældre end dén kolde krig, vi som regel tænker på. En kold krig er en krig uden krigsoperationer og uden sammenstød af hære, forsøg på gennem et bredt sortiment af midler at opnå nogle af de samme resultater, som man gør med varm krig. I Den kommunistiske Internationales (Kominterns) tilfælde drejer det sig om et system af midler til at befæste Sovjetunionens position i verden, vel at mærke et system af hemmelige midler og operationer, som i nogle henseender grænser op til eller falder sammen med almindelig efterretningsvirksomhed og spionage.

Komintern blev dannet i 1919 af Lenin og blev lukket officielt i 1943 af Stalin. Ideen var at støtte revolutioner i andre lande, specielt i det udviklede Vesten. Komintern var opbygget som et verdensparti, hvor de enkelte nationale partier (fx DKP) blot var afdelinger af verdenspartiet. Eksekutivkomiteen i Moskva kunne pålægge de nationale partier at gøre dette eller hint, og de skulle efterkomme det.

Selve konceptet med et verdensparti udsprang af Lenins inspiration fra von Clausewitz, den store militærteoretiker. Et parti var set med Lenins øjne en slags hær, og ledelsen burde altså have kommando over partiet. Denne grundlæggende og udemokratiske forestilling er én, som udvikles hos Lenin i løbet af hans liv, og det hænger igen sammen med det særlige ved den politiske kamp i Rusland før 1917: den var altid forbundet med konspiration.

Den buket af partier, som Lenin samlede i Komintern i 1919, var stort set alle sammen grupper, som var i opposition til Socialdemokratiet både, hvad angik strategien, og hvad angik partidemokratiet. Strategisk var oppositionsgrupperne optaget af, at gøre den socialistiske revolution til et aktuelt aspekt af deres politik i modsætning til i den socialdemokratiske reformisme. Og hvad angik partidemokratiet spillede det en stor rolle for oppositionen, at såvel socialdemokratierne som fagbevægelsen havde udviklet en centralisme, som kvalte et aktivt medlemsdemokrati.

TIL KOLD KRIG

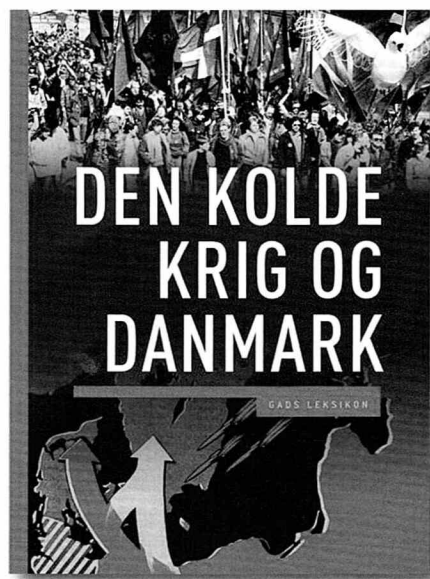
Flere af grupperne lagde meget vægt på basisdemokratiske tiltag.

Ikke mindst blandt de tyske oppositionsfolk var der kritik af Lenins holdning til partidemokratiet, men bolsjevikkerne havde en enorm autoritet, fordi det var det eneste parti, som havde gennemført en revolution og havde beholdt magten. Og oppositionsgrupperne var i 1919 stadigvæk helt nye i deres position som selvstændige organisationer. Da det danske venstresocialistiske parti, som lige var blevet til ved en fusion af tre-fire forskellige tendenser, blev optaget som medlem af Komintern, skulle det forpligte sig til jævnlige 'udrensninger' af ikke-kommunistiske medlemmer. Tanken lå partiet meget fjernt, men man bøjede sig for denne ide som for overideen om at DKPs ledelse nu boede i Moskva.

En vægtig grund til dette var, at ikke blot DKP, men også de andre nye kommunistpartier så frem til at få penge fra Moskva. Da penge var noget, de virkelig manglede, var dét et stærkt argument. Gennem hele Kominterns historie spiller 'moskvaguldet' en meget vigtig rolle. Ikke sådan, at alle partierne simpelthen blev holdt i live af moskvaguld, for der var store forskelle på, hvor mange penge hvert enkelt parti modtog. Men for dem alle ser det ud til at have haft afgørende betydning for deres apparats størrelse, eller for om de kunne udgive et dagblad. Det var ikke småpenge Sovjet betalte for at holde liv i Komintern.

Udover penge til de nationale partier betalte Sovjet også for selve Komintern-apparatet. Og det er her Niels Erik Rosenfeldt tager fat. Han udgav i 1978 *Knowledge and power: the role of Stalin's secret chancellery in the Soviet system of government* og 2009 det store værk *The "special" world. Stalin's power apparatus and the Soviet system's secret structures of communication* og demonstrerede, at han er en af specialisterne på netop 'det hemmelige' ved det sovjetiske system. I den nye bog arbejder han videre her fra til Kominterns apparat, som i princippet var bygget op ligesom det sovjetiske. De mange hemmelige dele af Kominterns apparat havde altid flere forskellige funktioner. De kunne udføre operationer af betydning for Komintern i form af kommunikation, overførsel af penge, træning af agenter mm. Men de hemmelige dele af apparatet havde også til opgave at sikre, at selve apparatet fungerede efter hensigten.

Men hvad var hensigten? Kominterns linje skiftede



John T. Lauridsen, Rasmus Mariager,
Thorsten Borring Olesen og
Paul Villaume (red.):

Den kolde krig og Danmark.

Gads leksikon,
Gads Forlag, 768 s., 399 kr.

mange gange gennem organisationens fjortenårige historie. Det var bl.a. disse skift, som det hemmelige apparat tog sig af at føre ud i livet ved at identificere ansatte, som ikke hurtigt nok opfangede de nye signaler. Ret beset har det hemmelige apparat nok skulle sprede frygt gennem apparatet, så der ikke opstod nogen form for autonomi i lommer af det store og vidtfordrede apparat. Især efter Stalin tog over fra 1923-24 og fremefter, fungerede hans særlige måde at opbygge stats- og partiapparatet på i meget høj grad på frygt, frygt for hvad der kunne ske én selv og ens familie.

Rosenfeldt følger Kominterns udvikling og det hemmelige apparats udvikling. Selvom vi har fået megen ny viden siden sammenbruddet i Sovjet, er der stadig store dele af det hemmelige apparats arkivalier, som man ikke kan få adgang til i Moskva. Rosenfeldts bog kan trække på hans store kendskab til det sovjetiske systems struktur, som gør hans vurderinger meget sandsynlige.

Man kan spørge til rationaliteten i hele Kominterns funktion. Hvorfor investerede Sovjet så mange penge i Komintern? Hvad fik Stalin og Sovjetunionen ud af det? Rosenfeldt synes at tage systemet på ordet og mene, at det faktisk handlede om at udbrede sovjetkommunismen til resten af verden. Problemet er bare, at Sovjet hele tiden synes at spænde ben for sig selv ved at påtvinge kommunistpartierne vanvittige politikker. Eller endnu værre tvungne opløsninger, som da Stalin opløste det polske kommunistparti.

I hvert fald en del af rationaliteten i Kominterns funktion var at være endnu et apparat ved siden af de hemmelige tjenester, Sovjet havde. Det særlige ved Komintern var, at det som en art reklametjeneste for Sovjet var i stand til at oversætte sovjetisk propaganda til den nationale lingo. Men de nationale partier er ikke alene reklamebureauer. Det som er det særlige ved dem er, at for at gøre indtryk i partiernes egne lande, skal de have en autoritet i deres egen arbejderklasse. Sovjet kan ikke bruge partier, som bare er marionetdukker. Det forlener den sovjetiske propagan-

da med en større troværdighed, at den kommer ud af munden på folk, som på den hjemlige bane har vist sig i stand til at nå resultater fx i den faglige kamp.

Ved siden af rollen som reklamenetværk har Komintern-partierne også en rolle at spille de steder, hvor magten er skrøbelig (Østeuropa efter krigen, Kina, Vietnam). Men både dér og fx i Spanien under borgerkrigen ser det ud til, at mere magtfulde apparater som KGB og militærets GRU tog over.

Komintern blev officielt opløst i 1943 af Sovjet. Rosenfeldt fortsætter imidlertid sin analyse til et stykke ind i efterkrigstiden og den kolde krig. Han argumenterer for, at opløsningen af Komintern ikke ændrede væsentligt på forholdet mellem Sovjetstaten og kommunistpartierne. Og frem til Stalins død er der meget der taler for det. Alligevel betyder 'efterkrigssystemet' så megen autonomi til kommunistpartierne, at nogen af dem går deres egne veje, fx det italienske og det svenske parti og sidenhen med eurokommunismen.

Den kolde krig og Danmark er en helt anden slags bog end Rosenfeldts; det er nemlig et leksikon og derfor ordnet alfabetisk efter opslagsord. Udover de mange opslag skrevet af 70 forfattere består bogen imidlertid også af en længere indledning om *Den Kolde Krigs historie* skrevet af Thorsten Borring Olesen, Poul Villaume og Nikolaj Petersen. Og den har en længere afslutning om Den Kolde Krig i international og dansk historieforskning af Rasmus Mariager. De ca. 75 sider ville i sig selv have været en fin indføring i emnet. På overskuelig plads får vi her præsen- teret historien og forskningen om den. Den kolde krig var en krig med andre våben, som handlede om opdelingen af Europa mellem USA og Sovjet. I det lange efterspil til den varme krig 1939-45 var Danmark også kold krigsskueplads. Fremstillingen går helt frem til Sovjetunionens opløsning i 1991.

Anden del af bogen – og langt den største – behandler delaspæker af den 46 år lange koldkrig. Denne del adskiller sig ikke kun i sin leksikalske form fra indled-

ning og afslutning, men også i vinkel og viden. De opslag, som er skrevet af de fire nævnte forfattere til indledning og afslutning, ligger klarest i forlængelse af deres synspunkter og er rundet af stor viden. Det øvrige stof er som helhed af ret høj kvalitet, og det gør at leksikonet er selvskrevet til biblioteker i det ganske land.

Det er måske lidt uretfærdigt at gå i polemik med enkelte opslag, men netop fordi bogen er et opslagsværk, er det vigtigt at også de enkelte opslag holder den høje standard. Jeg synes fx at opslaget om DKP i nogen grad indsnævrer fokus, når det hedder at partiet efter den 22. juni 1941 var "med til at etablere modstandsbevægelsen, men med den hensigt at forsvare Sovjetunionen." Det turde i hvert fald efter Frihedsrådets dannelse kræve en nyformulering, hvad Regin Schmidt, som er forfatteren til et ellers udmærket opslag, ikke finder anledning til. Man kan derfor undre sig, hvordan BOPA kunne rekruttere blandt ikke-kommunister i så stor stil, som tilfældet er allerede fra begyndelsen af 1943!

I Søren Hein Rasmussens opslag om *De Danske Vietnamkomiteer* får man det indtryk, at DDV brugte stort set al sin tid på at slå med andre grupper, bl.a. Vietnam 69. Intetsteds står der, at det var DDV, som var i stand til at mobilisere til de kæmpedemonstrationer, som faktisk fandt sted fra 1968 og nogle år ind i halvfjerdserne. Er det ikke en vigtig parameter for DDVs indflydelse i forhold til Vietnam 69?

Torsten Ekman Jørgensen har skrevet om *politisk revy*. Her skriver han at bladet

i 1967 skrev "om "kritisk solidaritet" med Sovjetunionen og om Oktoberrevolutionen, med dens fejl og mangler, som en vigtig revolutionær erfaring. Denne tvetydige holdning til den sovjetiske kommuniste skulle kendetegne Politisk Revys stilling til Østlandene igennem dets levetid. Jeg var redaktør af bladet fra 1969 til 1982, og jeg kan forsikre Ekman Jørgensen om, at det forholdt sig præcis omvendt. Fra 1969-70 blev bladet redigeret ud fra den holdning, at Sovjetunionen ikke var et socialistisk land og revolutionen ikke nogen socialistisk revolution. Det var også i *politisk revy* at den mest kvalificerede kritik af Kina kunne læses. Det er rigtigt, at i begyndelsen af 70erne forsvarede bladet i nogen udstrækning Cuba og Kina, men det var en overgang til det synspunkt vandt indpas, at også Cuba og Kina var diktaturer uden lighed med socialisme. Til slut skriver Ekman Jørgensen, at *forlaget politisk revy* fortsatte efter 1987 (hvor bladet gik ind), men det "udgav dog hovedsagelig tegneserier." Jeg ved ikke, hvorfra han modtager sine inspirationer. Men fakta er, at i 1987 udgav forlaget ni titler, hvoraf én var en tegneserie. I 1988 udgav det 13 titler og ingen tegneserier. I 1989 udgav det 10 titler og ingen tegneserier. Og det fortsætter sådan. Fordi Ekman Jørgensen selv kun kan huske Arne And, er der ingen særlig grund til at generalisere denne hukommelsens skrøbelighed.

Bortset fra sådanne småtterier er det to gode bøger om politiske kuldefænomener.